

Religie & Samenleving

Jaargang 16, nummer 3

Oktober 2021

Inhoud

Redactioneel	201
Corona, met de 'd' van dood <i>Martin J.M. Hoondert</i>	203
Gesprekken met mormoonse vrouwen in Vlaanderen Omgaan met structurele ambivalentie <i>Ellen Decoo & Chia Longman</i>	226
Boekbesprekingen	250

Colofon

Religie & Samenleving

Het tijdschrift wil een podium bieden aan hen die zich bezig houden met de bestudering van de veranderingen in religie en religieuze organisaties in de Europese samenleving van de laatste twee eeuwen. Daarmee wil het tijdschrift een bijdrage leveren aan het debat over de rol van religie in de hedendaagse maatschappij. *Religie & Samenleving* kiest voor een multidisciplinaire benadering om zo het gesprek tussen de sociale wetenschappen onderling en tussen wetenschap en de samenleving te stimuleren. Vanuit dit brede perspectief wil het ook beleidsmakers en het geïnteresseerde publiek informeren over de veranderingen in religie in relatie tot de sociale, culturele en historische context. Het tijdschrift wil daarom een plaats bieden aan – in toegankelijke stijl geschreven – wetenschappelijke artikelen uit verschillende disciplines en eveneens aan essayistische bijdragen. Voorts zal het ruime aandacht schenken aan publicaties die op genoemde terreinen verschijnen. Dan kan het gaan om boekbesprekingen maar ook om opstellen waarin in samenhang recentelijk verschenen en qua thema verwante publicaties worden behandeld. De uitgave wordt door de redactie verzorgd in opdracht van de Stichting FORCES. *Religie & Samenleving* verschijnt driemaal per jaar. Bijdragen voor R&S worden door de redactie beoordeeld. Artikelbijdragen worden ook voorgelegd aan één of meer externe, anonieme beoordelaars. Over het al of niet opnemen van bijdragen beslist de redactie.

Redactieleden

William Arfman
Kees de Groot
Leni Franken
Lammert Gosse Jansma
Joris Kregting
Brenda Mathijssen
Inge Sieben

Vormgeving

Textcetera, Den Haag
Studio Hermkens, Amsterdam

Abonnementenadministratie

Uitgeverij Eburon
Vredenburg 40
3511 BD Utrecht
030-2273350
info@eburon.nl

Redactieadres

L.G. Jansma
Achterweg 66
9269 TP Veenwouden
f2hlgjansma@hetnet.nl

Recensie-exemplaren

Joris Kregting
Radboud Universiteit
Erasmusplein 1 (kamer 17.25)
6525 HT Nijmegen
j.kregting@kaski.ru.nl

Leni Franken
Centrum Pieter Gillis
Prinsstraat 13
2000 Antwerpen
leni.franken@uantwerpen.be

Abonnementsprijzen

Instituten: € 45,-
Standaard: € 30,-
Leden Werkgezelschap Godsdienstsociologie en
Godsdienstantropologie: € 25,-
Leden NSV: € 20,- / € 25,-
Losse nummers: € 10,-

Website: www.religiesamenleving.nl

Abonnement afsluiten: <http://www.eburon.nl/religieensamenleving/>

Het jaarabonnement wordt automatisch verlengd. Opzeggen kan schriftelijk via info@eburon.nl, maar uiterlijk voor 1 december voor het begin van het nieuwe jaarabonnement.

ISSN 1872-3497

© 2021 *Religie & Samenleving*. Niets uit deze uitgave mag, op welke wijze dan ook, worden vermenigvuldigd en / of openbaar gemaakt worden zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de redactie.

Redactioneel

Geleefde religie staat volop in de belangstelling. Onderzoekers bestuderen dynamische rituelen en materiële voorwerpen en analyseren hoe geloofsvoorstellingen en verhalen vorm krijgen tegen de achtergrond van sociaal-culturele veranderingen. Sociaal-culturele veranderingen, zo illustreren zij, gaan vaak gepaard met veranderende waarden. Ontkerkelijkheid wordt bijvoorbeeld verbonden met een (nieuwe) waardering van het individu (Mapril et al. 2017), en dekolonisering met het kritisch beschouwen van koloniale *framing* en het herwaarderen van lokale tradities, gebruiken en waarden (Nye 2019). Ook de bijdragen in dit nummer van *Religie & Samenleving* staan in het teken van veranderende waarden, in het bijzonder in relatie tot corona en gender.

In studies naar sociaal-culturele veranderingen benadrukken wetenschappers, volgens de antropoloog Joel Robbins (2009), te vaak continuïteit. Er wordt een op- en aftelsom gemaakt van oude en nieuwe waarden, om vervolgens te beargumenteren dat er iets van de oude waarden voortbestaat in de huidige tijd. Waarden zijn dan bijvoorbeeld overtuigingen, dingen of ideeën. Ze zeggen iets over het relatieve belang van elementen van een cultuur. Robbins laat zien dat het voortbestaan van waarden *niet* per se op continuïteit hoeft te duiden. De betekenis van de waarde of de relatie tussen waarden kan dusdanig veranderd zijn, dat we kunnen spreken van radicale verandering.

Elk van de twee artikelen in dit nummer verkent zo'n (potentieel) radicale verandering. In de eerste bijdrage bespreekt Martin Hoondert de relatie tussen de COVID-19 pandemie en de omgang met de dood in Nederland. Hoe beïnvloedt deze pandemie de *death mentalities* van mensen? Geïnspireerd door de Franse historicus Philippe Ariès, analyseert Hoondert een diverse verzameling aan bronnen – van nieuwsberichten tot interviews – om te beargumenteren dat er zowel sprake is van continuïteit als van een veranderend cultureel patroon. Het medische discours blijft dominant in de omgang met de dood, maar rituele praktijken worden op creatieve wijze aangepast aan de huidige context.

Het tweede artikel in dit nummer richt zich op ervaringen van structurele ambivalentie van mormoonse vrouwen in relatie tot de gender normen binnen hun religieuze gemeenschap. Op basis van kwalitatieve interviews met dertien mormoonse vrouwen in Vlaanderen, illustreren Ellen Decoo en Chia Longman dat er in de samenleving en in onderzoek ten onrechte een ongenueanceerde voorstelling wordt gegeven van de positie van vrouwen in conservatieve religies. De vrouwen in het onderzoek hebben geen passieve houding, maar hanteren juist diverse strategieën om hun relatie met de kerk,

de maatschappij en het gezin vorm te geven. Daarbij maken zij gebruik van religieuze praktijken, voorstellingen en waarden.

Als we dit nummer door de ogen van Joel Robbins zouden bekijken, roepen de artikelen een vraag op: Vindt hier een radicale culturele verandering plaats, en zo ja, waar duidt die verandering op? Of kunnen we de opvattingen over dood en corona en de narratieven over gender en mormonisme veeleer begrijpen als vormen van culturele continuïteit? Over deze vraag laten we u graag nadenken tijdens het lezen van het huidige nummer.

Naast de artikelen, sluiten we het oktobernummer zoals gebruikelijk af met een aantal boekbesprekingen.

Literatuur

Mapril, J., R. Blanes, E. Giumbelli & E.K. Wilson (eds.) (2017),

Introduction: Secularities, Religiosities, and Subjectivities, in: *Secularisms in a Postsecular Age?*, Palgrave MacMillan, 1-17.

Nye, M. (2019),

Decolonizing the Study of Religion, in: *Open Library of Humanities*, 5 (1), 43, 1-45.

Robbins, J. (2009),

Conversion, Hierarchy, and Cultural Change: Value and Syncretism in the Globalization of Pentecostal and Charismatic Christianity, in: Rio, Knut M. & Olaf. H. Smedal (eds.), *Hierarchy: Persistence and Transformation in Social Formations*, New York: Berghahn, 65-88.